

**Universiteit
Leiden**

The Netherlands

Heeft telecanvassen zin?

Anker, H.

Citation

Anker, H. (1996). Heeft telecanvassen zin? *Acta Politica*, 31: 1996(3), 263-281. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3450421>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3450421>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

- Rosenthal, U. (1988), *Bureaupolitiek en bureaupolitisme: Om het behoud van een competitief overheidsbestel*, oratie, Alphen aan den Rijn: Samsom.
- Schwarz, M. (1995), 'Belangenpolitiek voorbij: Maatschappelijke keuzen en technologie in cultureel perspectief'. In: P. 't Hart, M. Metselaar, B. Verbeek (red.), *Publieke besluitvorming*, 's-Gravenhage: VUGA, 1995, p. 85-110.
- Stopford, J., en S. Strange (1991), *Rival States, Rival Firms: Competition for World Market Shares*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Strange, S. (1988), *States and Markets: An Introduction to International Political Economy*, Londen: Pinter Publishers.
- Tweede Kamer, *Regeringsstandpunt Tropisch Regenwoud*, vergaderjaar 1990-1991, 21 517, nrs. 2-3.
- Veen, H.v.d. (1990), 'Kappen met eigenbelang. Het fluwelen handschoenenbeleid rond tropisch hardhout'. *Onze Wereld*, nr. 12, jrg. 33, p. 24-25.
- Verbeek, B. (1993a), 'Beyond the Challenge of Neorealism: An Agenda for the Study of International Political Economy'. In: Morgan, R., J. Lorentsen e.a. (eds.), *New Diplomacy in the Post-Cold War World: Essays for Susan Strange*, Londen: Macmillan, p. 90-97.
- Verbeek, B. (1994), 'Do Individual and Group Beliefs Matter? British Decision-Making during the 1956 Suez Crisis'. *Cooperation and Conflict* 29, nr. 4.
- Verbeek, B. (1993b), *The Study of Foreign Policy Decisionmaking After the Cold War: A Case for Cognitive Explanations*, Paper prepared for the ECPR-conference, Universiteit Leiden, 2-8 april 1993.
- Voorhoeve, J.J.C. (1985), *Peace, Profits and Principles*, Leiden: Martinus Nijhoff.
- Waltz, K.N. (1979), *Theory of International Politics*, Berkeley: McGraw-Hill.
- Wiel, H.v.d. (1993), 'Economische Zaken frustreert regenwoudbeleid'. *Milieudefensie*, nr. 4, p. 27.

Onderzoek

Heeft telecanvassen zin?

Hans Anker¹

1. Inleiding

Veel recente beschouwingen over moderne westerse democratieën staan in het teken van het al of niet vermeende functieverlies van politieke partijen. Politieke partijen, zo luidt één van de hoofdstellingen in dergelijke debatten, zouden een groot deel van hun klassieke functies kwijtraken en langzaam maar zeker verworpen tot electoraal-professionele partij-machines. Al deze beschouwingen ten spijt, vervullen politieke partijen nog steeds een uiterst belangrijke rol als intermediair tussen individuele burgers en de staat (zie o.a. Katz en Mair 1995). Partijen treden daartoe veelvuldig in contact met burgers. In de literatuur wordt daarbij meestal een onderscheid gemaakt tussen 'directe' en 'indirecte' vormen van partij-contact. Bij directe contacten gaat het om activiteiten waarbij partijen direct met burgers in aanraking komen. Voorbeelden van dergelijke directe contacten zijn verkiezingsbijeenkomsten, gesprekken tussen politici en kiezers, en het uitdelen van verkiezingsfolders. Bij indirecte contacten is geen sprake van een directe link tussen partijen en burgers, maar is sprake van een interveniërende derde actor, meestal de nieuwsmidia. Bij dergelijke indirecte partij-contacten kan worden gedacht aan politieke verslagen in de krant, politieke nieuwsrapportages op de televisie, en interviews met politici op de radio.

Deze bijdrage concentreert zich op een specifieke vorm van directe partij-contacten: het zogenaamde 'canvassen', ook wel 'doorbelling' genoemd. Deze laatste benaming verwijst naar het fysieke karakter van de canvass, waarbij vrijwilligers de deuren afgaan om mensen te bewegen om op een bepaalde politieke partij te stemmen. De geschiedenis van het canvass-instrument gaat in ieder geval terug tot het begin van de negentiende eeuw, toen Amerikaanse presidenten van canvass-gesprekken gebruik maakten om de publieke opinie in de gaten te houden (Jacobs en Shapiro 1995). In de loop der tijd ontdekte men dat er met canvass-activiteiten ook electorale voordelen te behalen waren, waardoor canvass-projecten gaandeweg steeds professioneler werden opgezet (Andeweg, Dittrich, en Van Haften 1975). Tegen-

woordig wordt bij het canvassen in toenemende mate gebruik gemaakt van de telefoon en spreekt men ook wel over 'telecanvassen' (Thevissen 1994). Een belangrijk voordeel van telecanvassen is dat in vergelijking met de fysieke canvass veel meer adressen benaderd kunnen worden. Een nadeel van het canvassen per telefoon is dat het contact daardoor minder persoonlijk en minder indringend is (hoewel dit ook als voordeel kan worden opgevat – kiezers worden niet zomaar 'overvallen' door ongevraagd bezoek van de canvassers). Een verder nadeel is dat de kosten door het vele belwerk behoorlijk op kunnen lopen. De telkens terugkerende vraag bij de organisatie van dergelijke canvass-activiteiten is in welke mate de kosten opwegen tegen de opbrengsten. Met andere woorden: heeft telecanvassen eigenlijk wel zin? De antwoorden op deze vraag lopen sterk uiteen doordat systematisch onderzoek op dit terrein vooralsnog ontbreekt (Herrnson 1995a). Het doel van deze bijdrage is om deze leemte zo veel mogelijk op te vullen.

Deze bijdrage is als volgt opgebouwd. In de komende paragraaf wordt dieper ingegaan op de bestaande inzichten met betrekking tot de (in)effectiviteit van (tele)canvass-activiteiten. Hierbij wordt tevens aandacht besteed aan de vraag op welke aspecten canvass-activiteiten zoal van invloed kunnen zijn (paragraaf 2). Daarna wordt dieper ingegaan op de kenmerken van een specifiek telecanvass-project zoals dat door de Partij van de Arbeid werd georganiseerd rondom de Provinciale-Statenvoorverkiezingen van 1995 (paragraaf 3). Hierna volgt een korte beschrijving van de data aan de hand waarvan de effectiviteit van deze telecanvass zal worden onderzocht (paragraaf 4). De resultaten van de analyses worden vervolgens gepresenteerd in paragraaf 5. Conclusies en discussie volgen ten slotte in paragraaf 6.

2. Theoretisch kader

Het onderzoek naar de effectiviteit van canvass-activiteiten heeft zich primair geconcentreerd op effecten in termen van electorale participatie en partijkeuze. Daarbij is lange tijd getracht om de effectiviteit van canvass-activiteiten vast te stellen op geaggregeerd niveau, bijvoorbeeld op het niveau van wijken of kiesdistricten (zie o.a. Eldersveld en Dodge 1954; Eldersveld 1956; Cutright and Rossi 1958; Katz en Eldersveld 1961; Cutright 1963; Wolfinger 1963; Bochel en Denver 1971, 1972; Crotty 1971; Lupfer en Price 1972; Pimlott 1972, 1973; Andeweg, Dittrich, en Van Haeften 1975). Deze onderzoekers hebben laten zien dat de electorale effecten van canvass-activiteiten over het algemeen bescheiden in omvang zijn. Voor zover er daadwerkelijk sprake is van effecten komen deze vooral tot uiting in een kleine verhoging van de opkomst; de invloed op de stemmenverdeling is over het algemeen nihil.

De meeste onderzoeksconclusies dragen echter een tentatief karakter doordat de effectiviteit van canvass-activiteiten steeds op geaggregeerd niveau wordt vastgesteld, waardoor ecologische fouten niet kunnen worden uitgesloten. Hoewel de literatuur interessante pogingen bevat om dergelijke fouten te omzeilen (zie bijvoorbeeld Cutright en Rossi 1958), bestaat de enige echte oplossing uit het gebruik van een voldoende groot aantal individuele gegevens. Kramer (1970) is de eerste die de effectiviteit van canvass-werk geanalyseerd heeft met behulp van dergelijke individuele gegevens.² Zijn werk vormt dan ook een belangrijke doorbraak in het onderzoek naar de (in)effectiviteit van canvass-activiteiten. Kramer baseerde zich op gegevens uit een viertal verkiezingsstudies van het Survey Research Center van de Universiteit van Michigan. Deze studies hadden betrekking op de presidentsverkiezingen van 1952 tot en met 1964. Zij bevatten onder meer de vraag of men tijdens de campagneperiode was benaderd door iemand van de politieke partijen, en zo ja, door welke partij en hoe vaak. Deze informatie werd vervolgens verbonden met electorale participatie en partijkeuze. Kramer vond dat, geheel in overeenstemming met eerdere bevindingen, canvassen een klein positief effect had op de electorale participatie, maar geen aantoonbaar effect had op de partijkeuze.³ Herhaaldelijk contact ging evenmin vergezeld van grotere effecten. In het voetspoor van Kramer hebben verschillende andere auteurs langs min of meer vergelijkbare lijnen onderzoek verricht naar de (in)effectiviteit van canvassen (Patterson en Caldeira 1983; Caldeira, Patterson, en Markko 1985; Krassa 1988; Caldeira, Clausen, en Patterson 1990). Ondanks duidelijke verschillen in toonzetting bevestigen deze studies in grote lijnen de oorspronkelijke conclusies van Kramer.

Huckfeldt en Sprague (1992) hebben recentelijk laten zien dat het opkomst-verhogende effect van canvass-activiteiten zich alleen voordoet bij 'low-salience' verkiezingen, d.w.z. verkiezingen die door burgers als minder belangrijk worden ervaren. Bij high-salience verkiezingen (presidentschap, gouverneur) hebben canvass-activiteiten (vrijwel) geen invloed op de hoogte van de opkomst. Voor partijkeuze is geen sprake van een dergelijk interactie-effect: voor zowel low als high-salience verkiezingen sorteren canvass-activiteiten geen aantoonbaar effect op het keuzegedrag van de betrokken respondenten. Naast deze electorale effecten zijn beide onderzoekers ook nagegaan in welke mate de canvass-activiteiten van invloed zijn geweest op de politieke (campagne)betrokkenheid van burgers. Het blijkt dat in gebieden waar burgers intensief zijn blootgesteld aan allerlei vormen van directe partij-contacten zij meer dan in andere gebieden geneigd zijn om zelf politieke activiteiten te ontplooien, variërend van het overhalen van familie of kennissen om te gaan stemmen tot het geven van geld aan politieke partijen. Volgens Huckfeldt en Sprague is het canvass-instrument daarom geschikter

voor het werven van actief partijkader, en minder geschikt voor het bereiken van electorale doelstellingen.

In schrill contrast met de conclusie van beperkte electorale effecten staat het ogenschijnlijk rotsvaste geloof van politieke consultants in de effectiviteit van canvass-activiteiten (zie o.a. Robinson 1995). De organisatie en implementatie van grootschalige canvass-operaties heeft bijvoorbeeld in de Verenigde Staten geleid tot een heuse bedrijfstak waarin tientallen miljoenen dollars omgaan (Herrnson 1995b). Canvass-activiteiten worden dan ook in menig handboek als kernactiviteit van politieke campagnes beschouwd (zie o.a. National Women's Political Caucus 1993; Grey 1994). Uit het feit dat partijen en kandidaten bereid zijn om veel van hun schaarse financiële middelen in dergelijke activiteiten te investeren, mag men afleiden dat velen in de politieke praktijk wel de mening zijn toegedaan dat (tele)canvassen er toe doet. Daarmee ontstaat een interessante tegenstelling: terwijl academische onderzoekers in de spreekwoordelijke ivoren toren een lage pet op hebben van de electorale effecten van canvass-activiteiten, hebben de campagne-professionals op de werkvloer daar een heel andere mening over.

In deze bijdrage zal getracht worden vast te stellen welke van beide groepen het gelijk aan haar zijde heeft. Een en ander vindt plaats aan de hand van de gegevens afkomstig uit een evaluatie-onderzoek naar de effectiviteit van een canvass-project zoals dat recentelijk door de Partij van de Arbeid is uitgevoerd in twee Nederlandse gemeenten. Uit het voorafgaande is duidelijk geworden dat canvass-activiteiten van invloed kunnen zijn op i) de hoogte van de opkomst; ii) het percentage stemmen voor de partij die de canvass-activiteiten ontplooit (hetgeen bij implicatie gevolgen heeft voor de stemmenpercentages voor de overige partijen); iii) de mate van politieke betrokkenheid en iv) de al of niet bestaande wens om actief te worden binnen een politieke partij. In deze bijdrage zal voor elk van deze aspecten worden nagegaan in welke mate deze door de canvass zijn beïnvloed.

3. Opzet en uitvoering van de telecanvass

In de maanden voorafgaand aan de Provinciale-Statenverkiezingen van 8 maart 1995 is door de Partij van de Arbeid een telecanvass-project uitgevoerd waarbij enkele buurten in de gemeenten Eindhoven en Zoetermeer stelselmatig met telefoontjes zijn bestookt. De PvdA is vertrokken vanuit de gedachte dat bij low-salience verkiezingen zoals die voor de Provinciale Staten het mobiliseren van burgers eenvoudiger is dan burgers over te halen op de PvdA te stemmen. Daarom zijn de telefoontjes geconcentreerd in de wijken met een verhoudingsgewijs groot PvdA-potentieel en een betrekkelijk

lage opkomst. Gehoopt werd dat op deze wijze burgers gemobiliseerd konden worden die, eenmaal opgekomen, in meerderheid op de PvdA zouden stemmen.⁴ Als criterium voor een voldoende groot 'PvdA-gehalte' van de te becanvassen gebieden werd een verkiezingsscore van 30% of meer bij de Kamerverkiezingen van mei 1994 gehanteerd. Tegelijkertijd werd op meer informele wijze gekeken naar de hoogte van de opkomst.

De canvass-gesprekken werden gevoerd door sympathisanten en leden van de PvdA vanuit het centrale partijbureau in Amsterdam. Zij hadden daartoe de beschikking over een 'script', in de vorm van een gecomputeriseerde vragenlijst met een aantal gesloten en een aantal open vragen. Naast de op de vragenlijst vermelde onderwerpen konden ook andere onderwerpen aan de orde komen.

De canvass bestond uit drie ondervragingsronden. Alle geselecteerde huishoudens werden driemaal benaderd: eenmaal in januari, eenmaal in februari, en eenmaal vlak voor de verkiezingen in maart. In Eindhoven werden 10.822 adressen geselecteerd en in Zoetermeer 4.155. Het eerste gesprek duurde ongeveer vijf minuten en had vooral als doel om contact te leggen en te informeren naar de behoefte aan een volgend gesprek. De participatie in deze eerste ondervragingsronde bedroeg 46.5% in Eindhoven en 51.4% in Zoetermeer.⁵ In de tweede en latere ondervragingsronden duurden de gesprekken wat langer en werd tevens gepraat over de op handen zijnde Statenverkiezingen, de lokale politiek, en de PvdA. De participatiegraad in deze beide rondes was hoog en lag ruim boven de 85%.

De lage salience van de Provinciale-Statenverkiezingen werd bevestigd door de inhoud van de canvass-gesprekken. Meer dan de helft van de ondervraagden bleek niet bekend met het feit dat op 8 maart verkiezingen voor de Provinciale Staten zouden worden gehouden. Veel mensen wisten bovendien nog niet op welke partij zij op 8 maart zouden gaan stemmen (Eindhoven 40%; Zoetermeer 37%). Het low-salience karakter van de verkiezingen wordt verder bevestigd door de resultaten van door de PvdA georganiseerde focusgroepen welke in dezelfde periode plaatsvonden: tot ver in de maand januari bleken de deelnemers aan die groepen geen flauw benul te hebben dat nieuwe verkiezingen aanstaande waren. Pas in de eerste weken van februari kwam daar verandering in doordat men thuis de oproepkaarten had ontvangen.

4. Data

Ter evaluatie van het uiteindelijke effect van de telecanvass is in Eindhoven en Zoetermeer een telefonische enquête verricht waarbij in elk van beide gemeenten zo'n 300 respondenten zijn ondervraagd. Daarbij is er naar ge-

streefd om ongeveer de helft van de ondervraagde respondenten te laten bestaan uit mensen die met succes via de telecanvass zijn benaderd en voor de andere helft uit mensen die niet via de telecanvass zijn benaderd.⁶ De respondenten voor beide groepen zijn op toevalsbasis geselecteerd.⁷

Het veldwerk werd verricht door de veldwerk-unit van de PvdA. Hierbij werd gebruik gemaakt van computer-assisted telephone interviewing (CATI). Het totale respons-percentages was gelijk aan 36.6%, hetgeen niet ongevoelen is voor telefonisch onderzoek in gebieden met een vergelijkbare (hoge) urbanisatiegraad. Tussen de beide gemeenten bestaan lichte verschillen: in Eindhoven bedroeg de respons 34.1%, terwijl in Zoetermeer dit percentage gelijk was aan 40.1%. De representativiteit van deze gegevens voor de totale populatie valt niet eenvoudig vast te stellen omdat de geselecteerde adressen niet samenvallen met specifieke kiesdistricten, waardoor de populatiekenmerken niet beschikbaar zijn. Een vergelijking van het gerapporteerde stemgedrag en de verkiezingsuitslag in de door de canvass bestreken gebieden geeft niettemin voldoende vertrouwen in de kwaliteit van de gegevens.⁸

De vragenlijst bestond uit een beperkt aantal vragen over de canvass zelf (wel of niet blootgesteld, aantal canvass-contacten, en de waardering daarvoor), de houdingen en gedragingen met betrekking tot de Provinciale Statenverkiezingen van 8 maart, en de daaraan voorafgaande campagne. Daarnaast bevatte de vragenlijst een aantal vragen ten behoeve van de operationalisatie van een aantal theoretische concepten die van belang werden geacht voor de analyse van opkomst, partijkeuze, politieke betrokkenheid, en politieke participatie. Hierbij moet onder meer gedacht worden aan ideologische zelfplaatsing, politiek zelfvertrouwen, mate van partijbinding, enzovoort. Ten slotte bevatte de vragenlijst nog enkele vragen voor de meting van enkele achtergrondkenmerken van de respondenten, zoals leeftijd, opleiding, en sexe.⁹

Bij de opstelling van de vragenlijst is expliciet rekening gehouden met de mogelijkheid dat respondenten zelf niet direct aan de canvass blootgesteld zijn, maar dat zij wel hebben gehoord over vrienden of familie die door de PvdA benaderd zijn. Het is goed voorstelbaar dat zo'n indirecte bekendheid met de canvass van invloed is op de hier te bestuderen afhankelijke variabelen (Bochel en Denver 1971; Huckfeldt and Sprague 1992). Juist vanuit de vraag naar de effectiviteit van de canvass zijn nadere inzichten in de aard en omvang van dergelijke 'spill-over effecten' van buitengewoon groot belang. Het blijkt dat voor 5.1% van de ondervraagden geldt dat vrienden en/of familie door de canvass zijn benaderd. Het betreft hier echter vrijwel uitsluitend mensen die zelf ook al door de canvass zijn benaderd. Voor slechts vijf mensen (0.8%) geldt dat zij zelf niet maar vrienden of kennissen wel door de canvass zijn benaderd. Aangezien het hier om een groep van zeer geringe omvang gaat, kan geconcludeerd worden dat spill-over effecten, zo al aan-

wezig, zeer klein van omvang moeten zijn geweest. In het restant van deze bijdrage zullen deze effecten dan ook niet verder worden onderzocht.¹⁰

Voorts is nagegaan in hoeverre de respondenten op andere wijze dan via de telecanvass met de PvdA of enigerlei andere partij in direct contact zijn gekomen. Dit blijkt voor 7.2% van de respondenten het geval te zijn. Het betreft hier zowel telefonische als face-to-face contacten met medewerkers van politieke partijen. De contacten zijn tamelijk gelijkmatig verdeeld over de partijen. De enige uitzondering hierop is de Socialistische Partij waarvoor het aantal contacten vooral in Zoetermeer iets hoger ligt. Alles duidt er overigens op dat de contacten weinig diepgaand zijn geweest: bijna veertig procent van de respondenten die zegt een dergelijk contact te hebben gehad is niet in staat om aan te geven welke partij het betrof; voor de overigen geldt dat zij in meerderheid zeggen de contacten niet te hebben gewaardeerd. Aan de effecten van deze 'additionele' contacten zal derhalve geen verdere aandacht worden geschonken.

Ten slotte kan op basis van het verzamelde datamateriaal een redelijke inschatting worden gemaakt van de mate waarin de telecanvass de beoogde doelgroep heeft bereikt. Hiertoe zijn drie indicatoren beschikbaar: het herinnerd stemgedrag bij de vorige verkiezingen, het percentage respondenten dat zichzelf als aanhanger van de PvdA beschouwt, en het maximale electorale potentieel van de PvdA (zie Tillie (1995) voor de definitie en operationalisatie van dit begrip). Wanneer deze indicatoren worden vergeleken met analoge informatie uit een gelijktijdig gehouden PvdA-onderzoek in de volledige gemeenten Zoetermeer en Eindhoven, blijkt telkens dat de geselecteerde wijken een hoger 'PvdA-gehalte' hebben dan de gemeenten. Zo zegt 26.1% van de ondervraagden in de canvass-wijken bij de vorige verkiezingen op de PvdA te hebben gestemd, terwijl dit percentage voor de gemeenten gelijk is aan 18.8. In de canvass-wijken beschouwt 19.6% van de respondenten zichzelf als aanhanger van de PvdA, tegen 15.8% in de gemeenten. Ten slotte is het maximale electorale potentieel van de PvdA in de canvass-wijk gelijk aan 59.6%, terwijl in de gemeenten dit potentieel een omvang heeft van 49.7%. Deze patronen geven aan dat de PvdA er in geslaagd is om een aantal gebieden te selecteren met een verhoudingsgewijs hoog PvdA-gehalte. Het gaat hier echter steeds om betrekkelijk kleine verschillen.¹¹

5. Resultaten

In deze paragraaf worden de resultaten van de analyses op basis van het evaluatie-onderzoek onderwerpsgewijs gepresenteerd en besproken. De leidende vraag bij de bespreking van deze resultaten is steeds of de telecanvass de afhankelijke variabelen wel of niet significant heeft beïnvloed. Op basis

van de in paragraaf 2 besproken theoretische inzichten en het feit dat het hier om low-salience verkiezingen gaat mag hooguit een gering positief effect worden verwacht van de telecanvass op opkomst en geen effect op partijkeuze. Volgens de campagne-professionals zouden voor beide variabelen daarentegen juist sterke positieve canvass-effecten tegemoet mogen worden gezien. Voor wat betreft de politieke betrokkenheid van burgers en hun bereidheid om actief te worden voor politieke partijen mogen op basis van de boven besproken theoretische inzichten substantiële positieve canvass-effecten worden verwacht. De campagne-professionals hebben over deze laatste aspecten echter niets te melden om de simpele reden dat deze materie binnen de enge context van verkiezingscampagnes niet relevant is.

In het navolgende zullen deze hypothesen empirisch worden getoetst. Begonnen wordt met opkomst, daarna volgt het stemmen op de PvdA, daarna politieke betrokkenheid en ten slotte het al of niet actief willen worden voor de PvdA. Voor elk van deze vier afhankelijke variabelen is een apart multivariaat regressie-model geschat. De onafhankelijke variabelen in deze modellen worden gevormd door een serie sociaal-demografische kenmerken (leeftijd, geslacht, opleiding, en gemeente), alsmede een aantal politieke kenmerken (o.a. links-rechts zelfplaatsing). Deze variabelen zijn telkens in de modellen opgenomen om te controleren voor reeds bestaande predisposities in de richting van het te modelleren gedrag of attitude. Om ruimte te besparen

Tabel 1: Effect van blootstelling aan de telecanvass

Afhankelijke variabelen	b	Standard error
Opkomst	.17	.20
Stemmen op de PvdA	.18	.69
Politieke betrokkenheid	.21**	.08
Actief worden voor de PvdA	.02	.34

Opmerkingen: De coëfficiënten in de tabel zijn geschatte effect-parameters in een regressie-model, gevolgd door de bijbehorende standard errors. De parameters geven steeds de omvang aan van het effect van de blootstelling aan de telecanvass op de in de rijen vermelde afhankelijke variabele. Voor politieke betrokkenheid is gebruik gemaakt van een gewoon lineair (OLS) regressie-model; voor de overige variabelen is gebruik gemaakt van een logistisch regressie-model. Alle modellen bevatten de volgende sociaal-demografische variabelen: leeftijd, geslacht, opleiding, en gemeente. De modellen voor opkomst, politieke betrokkenheid, en 'actief worden voor de PvdA' bevatten de volgende politieke variabelen: links-rechts-zelfplaatsing, wel/niet gestemd vorige verkiezing, politiek zelfvertrouwen, en sterkte partijbinding. De politieke variabelen in het model voor 'stemmen op de PvdA' zijn: links-rechts zelfplaatsing en het verschil tussen de stemkans voor de PvdA en de hoogste overige stemkans.¹³

* $p \leq .05$; ** $p \leq .01$; *** $p \leq .001$.

worden hier niet alle geschatte parameters van de modellen gepresenteerd, maar wordt volstaan met de rapportage van de effect-parameters voor de blootstelling aan de telecanvass.¹² Deze parameters staan vermeld in tabel 1.

Opkomst – De parameter in de eerste rij van tabel 1 is het geschatte effect van blootstelling aan de canvass op opkomst. Hoewel de effect-parameter in de richting van het verwachte positieve effect wijst, is deze verre van significant. Dit betekent dat het feit of respondenten wel of niet benaderd zijn *niet* heeft geleid tot een wezenlijke verhoging van hun kans om een stem uit te brengen bij de Provinciale-Statenvierkiezingen van 1995. Verdere analyses maken duidelijk dat deze conclusie evenmin verandert als men de canvass-variabele vervangt, of aanvult met het aantal canvass-contacts en de waardering daarvoor. De conclusie blijft evenzeer staan als men het model inperkt door alle politieke variabelen die mogelijk vertekend zijn door verkiezingsspecifieke factoren uit het model weg te laten.¹⁴ De conclusie verandert evenmin wanneer men in plaats van logistische regressie gebruik maakt van een 'gewoon' lineair regressie-model (OLS). Kortom, hoe men er ook naar kijkt, de analysesresultaten staan geen andere conclusie toe dan dat de telecanvass geen invloed heeft gehad op de hoogte van de opkomst.¹⁵

Stemmen op de PvdA – Dat de telecanvass geen opkomst-bevorderende werking heeft gehad sluit niet uit dat de PvdA op een andere wijze electoraal profijt getrokken heeft van de telecanvass. Naast beïnvloeding via opkomst is het niet ondenkbaar dat de telecanvass een direct effect heeft gehad op de partijkeuzen van de benaderde mensen. De geschatte parameter in de tweede rij van tabel 1 maakt echter duidelijk dat, hoewel het effect in de verwachte positieve richting wijst, er absoluut geen sprake is van een significant effect. Deze conclusie verandert evenmin na het uitvoeren van vergelijkbare checks als voor opkomst.¹⁶ Dit betekent dat de telecanvass *niet* heeft geleid tot een hoger stemmenpercentage voor de PvdA.

Deze resultaten voor opkomst en partijkeuze leiden gezamenlijk tot de conclusie dat geen van beide electorale doelstellingen van de telecanvass is gerealiseerd.¹⁷ Een en ander betekent dat de theoretische verwachtingen in grote lijnen zijn uitgekomen (alleen voor opkomst werd rekening gehouden met een bescheiden positief effect) en dat er geen empirische steun bestaat voor de claims van campagne-professionals.

Politieke betrokkenheid – Naast de mogelijkheid van electorale effecten is recentelijk ook gewezen op de 'latente opbrengsten' van canvass-activiteiten voor een politieke gemeenschap (Huckfeldt en Sprague 1992; Herrnson 1995a). Daarbij wordt vooral gedacht aan de politieke cultuur en in het bij-

zonder aan de politieke betrokkenheid van de burgers binnen een politiek systeem. Deze gedachte is overigens niet nieuw: in de 'vroege' canvass-studies (zie bijv. Katz en Eldersveld 1961) werd ook al aandacht besteed aan dergelijke niet-electrale aspecten. Door de centraliteit van het werk van Kramer (1970) zijn deze aspecten echter in de loop der tijd langzaam maar zeker – en zeer ten onrechte – op de achtergrond geraakt. Het ligt daarom voor de hand om na te gaan of en zo ja welke invloed de telecanvass heeft gehad op de politieke betrokkenheid van de benaderde burgers.

Ten behoeve van de meting van het begrip politieke betrokkenheid zijn, in navolging van Caldeira, Clausen, en Patterson (1990), de volgende vragen opgenomen in de vragenlijst van het evaluatie-onderzoek:

- Heeft u tijdens de campagne veel, weinig, of helemaal niet met anderen van gedachten gewisseld over de naderende Statenverkiezingen?
- Heeft u de campagne voor de Provinciale Staten met veel interesse, met weinig interesse of zonder interesse gevolgd?
- Heeft u geprobeerd om mensen er toe te bewegen om te gaan stemmen?
- Heeft u geprobeerd om mensen over te halen om op een andere partij te gaan stemmen?

In zekere zin betreft het hier een viertal niet al te moeilijke activiteiten die burgers tijdens een politieke campagne kunnen ondernemen. Deze vier variabelen vormen gezamenlijk een sterke Mokken-schaal ($H=.48$; zie Mokken 1971), hetgeen betekent dat deze items beschouwd kunnen worden als manifestaties van één enkel onderliggend continuüm. De labeling van dit continuüm is voor een deel een kwestie van smaak. Omdat 'participatie' een wel erg groot woord is voor de hierboven beschreven activiteiten, is in deze bijdrage de voorkeur gegeven aan de meer generieke aanduiding 'politieke betrokkenheid'. De vraag is nu of, en zo ja in welke mate, de telecanvass de politieke betrokkenheid van de respondenten heeft vergroot.

De parameter in de derde rij van tabel 1 maakt duidelijk dat de blootstelling aan de telecanvass een significant positief effect heeft op de politieke betrokkenheid van de respondenten. Dit betekent dat de telecanvass de politieke betrokkenheid van de benaderde burgers in betekenisvolle mate heeft vergroot.¹⁸ Deze conclusie is volledig in lijn met de verwachting op basis van de theoretische inzichten van Huckfeldt en Sprague (1992). Dit is een belangrijke bevinding, zeker in het licht van de absentie van electrale effecten. Het geeft aan dat de telecanvass wel degelijk politieke effecten sorteert, zij het van niet-electrale aard. Deze conclusie onderstreept nog eens de juistheid van Huckfeldt en Sprague's besluit om niet alleen aandacht te schenken aan de electrale effecten van canvass-activiteiten, maar ook aan andere, niet-electrale effecten.

Actief worden voor de PvdA – Een zeer specifieke vorm van politieke betrokkenheid bestaat uit het ontplooiën van activiteiten ten behoeve van een politieke partij. Het hierboven vastgestelde positieve effect van de telecanvass op de politieke betrokkenheid van burgers roept als vanzelf de vraag op of diezelfde telecanvass misschien ook niet een positief effect heeft op participatie van burgers in politieke partijen, in het bijzonder de PvdA. Wanneer dat het geval zou zijn, is het denkbaar dat het canvass-instrument niet langer wordt ingezet om electrale doelstellingen te verwezenlijken, maar dat het wordt gebruikt bij het verkrijgen van nieuwe (kader)leden voor politieke partijen (zie ook Huckfeldt en Sprague 1992).

De geschatte effect-parameter staat vermeld in de onderste rij van tabel 1.¹⁹ De parameter wijst weliswaar in de juiste richting, maar is allesbehalve significant. De conclusie luidt derhalve dat de telecanvass *niet* tot een betekenisvolle toename heeft geleid van de wens om actief te worden voor de PvdA. Dit betekent dat het telecanvass-instrument, in haar huidige vorm althans, voor de PvdA niet de aangewezen weg lijkt te zijn om nieuw kader aan te boren.²⁰ Deze conclusie wordt verder ondersteund door de ervaringen van de PvdA-afdelingen in de canvass-wijken. Navraag bij de afdelingsvoorzitters van de PvdA heeft geleerd dat de telecanvass niet vergezeld is gegaan van de toestroom van nieuwe leden of sympathisanten. Blijkbaar is in termen van politieke betrokkenheid het actief worden voor een specifieke politieke partij net een brug te ver.

6. Conclusies en discussie

Politieke partijen treden zowel op directe als op indirecte wijze in contact met burgers. In deze bijdrage stond één specifieke vorm van direct contact centraal: het zogenaamde telecanvassen. In het bijzonder is nagegaan of de Partij van de Arbeid er bij de Provinciale Statenverkiezingen van 8 maart 1995 wel of niet verstandig aan heeft gedaan om een grootschalige telefonische canvass te organiseren in enkele buurten in Eindhoven en Zoetermeer. Het antwoord op deze vraag luidt ontkennend voor zover het de electrale doelstellingen betreft (opkomst, stemmen op de PvdA). Voor geen van deze aspecten werden significante effecten aangetroffen. De telecanvass heeft wel een (in ieder geval tijdelijke) positieve bijdrage geleverd aan de lokale politieke cultuur: de politieke betrokkenheid blijkt significant groter te zijn onder de respondenten die met de telecanvass in aanraking zijn gekomen. Deze grotere politieke betrokkenheid vertaalt zich echter niet in de wens om actief te worden voor de PvdA. In haar huidige vorm lijkt de telecanvass dan ook ongeschikt voor de werving van nieuw kader.

Voor wat betreft de electrale effecten van de telecanvass betekent dit dat

de academische onderzoekers het gelijk aan hun zijde hebben en de campagnevoerders niet. De laatsten zouden hier tegenin kunnen brengen dat de geringe omvang van de electorale effecten te wijten is aan tekortkomingen in de organisatie van de telecanvass en dat verbeteringen noodzakelijk zijn om de beoogde effecten alsnog te realiseren. Daarbij zou men zich vooral kunnen richten op de timing van de belronden (zie Blydenburgh 1971). Het zou best eens kunnen zijn dat de PvdA te veel heeft geïnvesteerd in canvass-activiteiten in de maanden voorafgaand aan de verkiezingen en te weinig in canvass-gesprekken op de dag van de verkiezingen zelf (de zogenaamde 'knock up'-gesprekken – zie ook Bochel en Denver 1971). In het Amerikaanse campagne-jargon betekent dit dat de PvdA zich te weinig heeft beziggehouden met daadwerkelijke *get-out-the-vote* activiteiten: men heeft wel contact met de kiezer gelegd, maar heeft verzuimd om ze op de Dag des Oordeels naar de stembus te roepen. Hoewel dit argument een zekere plausibiliteit bezit, is het niet erg waarschijnlijk dat een betere timing tot zeer veel grotere electorale effecten zal leiden. De geloofwaardigheid van deze argumentatie wordt bovendien ondermijnd door het feit dat de telecanvass in haar 'verkeerde' vorm wél van invloed blijkt te zijn op de politieke betrokkenheid van burgers.

Het lijkt dan ook verstandiger om te concluderen dat de electorale effecten van telecanvass-activiteiten, voor zover al aanwezig, inderdaad zeer gering van omvang zijn. Deze bevindingen verschaffen in grote lijnen steun aan de bestaande theoretische inzichten over de omvang van electorale effecten van telecanvass-activiteiten. Een anomalie is dat voor low-salience verkiezingen als die voor de Provinciale Staten toch geen sprake is van een mobilisatie-effect. Dit uitzonderlijke resultaat kan wellicht verklaard worden uit de relatief grote bekendheid van de stemopties, daar waar in de merendeels Angelsaksische literatuur low-salience meestal samengaat met onbekende kandidaten. Omdat burgers in Nederland bij dergelijke verkiezingen zich vooral door de partij-labels laten leiden, zijn de stemopties – in hun subjectieve beleving althans – voor hen helemaal niet zo onbekend. Een en ander betekent dat het veilig lijkt om de conclusies over de electorale effecten van telecanvass-activiteiten te generaliseren naar gevestigde politieke partijen. Dat betekent dat het weinig uitmaakt wie de (tele)canvass-activiteiten uitvoert: of het nu de PvdA, het CDA, de VVD of een willekeurige andere 'bekende' partij is, in alle gevallen zullen de effecten op partijkeuze en opkomst gering zijn. Het valt echter zeker niet uit te sluiten dat voor 'onbekende' partijen (met name nieuwkomers en lokale lijsten) canvass-activiteiten wél electorale effecten sorteren, doordat in dergelijke gevallen de burgers geïnformeerd worden over een stemoptie die tot op dat moment nog onbekend voor hen is. Dit geldt wellicht in verhevigde mate als het gaat om 'obscure' verkiezingen (zoals waterschappen, universiteitsraden, etc.), waar-

bij de informatie-overdracht over de deelnemende kandidaten en partijen meestal zeer gebrekkig is. Voor dergelijke verkiezingen geldt bovendien dat het relatieve gewicht van canvass-activiteiten in de totale informatievoorziening veel groter is dan bij reguliere verkiezingen (er zijn weinig andere informatiebronnen voor burgers), waardoor canvass-activiteiten eerder electoraal effect zullen sorteren (Blydenburgh 1971). Het zou dan ook te voeren om te concluderen dat canvass-activiteiten onder alle omstandigheden in electoraal opzicht zinloos zouden zijn.

Voor wat betreft de overige, niet-electorale effecten van de canvass-activiteiten ondersteunen de resultaten de theoretische inzichten die stellen dat canvassen een positief effect heeft op de politieke betrokkenheid van burgers. Dit is een zeer belangrijke bevinding, omdat het aangeeft dat politieke partijen een belangrijke stimulerende rol kunnen spelen bij de creatie van actieve politieke gemeenschappen. In meer algemene zin onderstreept dit resultaat de relevantie van plaatselijke partij-activiteiten voor de vitaliteit van lokale politieke systemen (zie ook Katz en Eldersveld 1963; Wolfinger 1963). De resultaten leveren geen steun aan de suggestie van Huckfeldt en Sprague (1992) om het canvass-instrument te gebruiken voor de werving van nieuw kader. Gelet op de toegenomen politieke betrokkenheid in algemene zin is het echter denkbaar dat in dit opzicht vooruitgang kan worden geboekt door enkele veranderingen aan te brengen in de organisatie van de telecanvass. Zo lijkt het raadzaam om niet alleen na de verkiezingen, zoals in dit onderzoek, maar ook tijdens de canvass-activiteiten actief te informeren naar de bereidheid om politiek actief te worden. Of een dergelijke verandering ook werkelijk tot resultaten leidt is een vraag voor de toekomst, omdat dit alleen aan de hand van nieuwe ervaringen kan worden vastgesteld. Of het ooit zo ver komt is twijfelachtig, gelet op de inefficiëntie van deze arbeids- en kapitaalintensieve methode voor het behalen van electoraal succes.

De belangrijkste praktische implicatie van bovenvermelde conclusies is dat gevestigde partijen er in electoraal opzicht niet verstandig aan doen om hun schaarse tijd en middelen in omvangrijke canvass-operaties te steken. Onbekende politieke partijen of onbekende kandidaten kunnen daarentegen wél gebaat zijn bij dergelijke activiteiten. Maar ook laatstgenoemden doen er goed aan om zich af te vragen of zij met andere middelen (andere vormen van direct contact, maar ook indirect contact) niet een vergelijkbaar of zelfs groter effect kunnen bewerkstelligen. Vanuit normatief oogpunt is dit advies echter zeer betreurenswaardig, omdat canvass-activiteiten een aantoonbaar positief effect hebben op de betrokkenheid van burgers bij politieke campagnes, en daarmee bij de politiek als geheel. Vanuit deze laatste invalshoek valt het canvassen door politieke partijen, hoe ineffectief dat ook moge zijn in electorale zin, van harte aan te bevelen.

Noten

1. Ik bedank de Partij van de Arbeid voor het ter beschikking stellen van de relevante gegevens. Speciale dank aan Paul Depla en Olaf van der Walle voor het ter beschikking stellen van contextuele informatie rondom het canvass-project. Daarnaast ben ik dank verschuldigd aan Milja Bos, Herman Lelieveld, en Erik Oppenhuis voor hun kritische kanttekeningen bij een eerdere versie van deze bijdrage. De verantwoordelijkheid voor de uiteindelijke tekst berust uiteraard geheel en alleen bij de auteur.

2. Het is uitdrukkelijk niet zo dat Kramer de eerste auteur is geweest die van individuele gegevens gebruik zou hebben gemaakt. Integendeel, de meeste eerder geciteerde auteurs maken gebruik van individuele gegevens om vast te stellen wie er wel en wie er niet met canvass-activiteiten is geconfronteerd. De vaststelling van de electorale effecten van de canvass vindt echter telkens op geaggregeerd niveau plaats. In de spaarzame gevallen waarin dergelijke effecten wel op individueel niveau werden vastgesteld was echter sprake van een te klein aantal respondenten (zie met name Blydenburgh 1971 en Bartell en Bouxsein 1973) of van betrekkelijk oppervlakkige bivariate analyses.

3. Hoewel de termen 'electorale participatie' en 'opkomst' verwijzen naar individuele, resp. geaggregeerde verschijnselen, blijkt het in de praktijk niet eenvoudig om deze termen ook daadwerkelijk in deze strikte betekenis te hanteren. Vandaar dat beide termen in deze bijdrage afwisselend worden gebruikt. Eenzelfde opmerking is van toepassing op het onderscheid tussen partijkeuze en de stemmenverdeling.

4. Deze overwegingen geven aan dat het ontwerpen van een succesvolle canvass-strategie verre van eenvoudig is doordat de aard van de te verwachten effecten de beslissing over waar te canvassen verschillend doet uitvallen (zie ook Kramer 1970). Verwacht men uitsluitend mobilisatie-effecten, dan is het verstandig om, zoals de PvdA heeft gedaan, de activiteiten te concentreren in gebieden waar men (bijvoorbeeld op basis van uitslagen bij vorige verkiezingen) een substantieel stemmenpercentage voor de desbetreffende partij mag verwachten, maar waar men ook een relatief lage opkomst verwacht. Verwacht men uitsluitend effecten gebaseerd op het overhalen van burgers om op de eigen partij te stemmen, dan zou men juist de gebieden op moeten zoeken waar juist geen substantieel stemmenpercentage voor de eigen partij mag worden verwacht. Duidelijk is dat een verkeerde inschatting van de aard van het effect van de canvass (mobilisatie versus conversie) er gemakkelijk toe kan leiden dat de canvass een tegengesteld effect sorteert. Dit is vooral duidelijk in het geval men in 'vijandelijk' gebied canvast vanuit de verwachting dat via de canvass burgers overgehaald kunnen worden om op de eigen partij te stemmen, terwijl in werkelijkheid zich alleen maar mobilisatie-effecten voordoen, waardoor het juist de concurrerende partijen zijn die er in stemmenaantal op vooruit gaan – en niet de eigen partij.

5. Per adres werd hooguit drie maal getracht om contact te leggen.

6. Technisch gezien is er sprake van een gestratificeerde steekproef met een viertal strata: 1) niet door de canvass benaderde Eindhovenaren; 2) wel door de canvass benaderde Eindhovenaren; 3) niet door de canvass benaderde Zoetermeerders; wel door de canvass benaderde Zoetermeerders. In deze bijdrage zullen de gegevens echter voor de beide gemeenten gezamenlijk worden geanalyseerd (er is dus sprake van een 'gepooled' dataset). Een en ander betekent dat de steekproefmarges in werkelijkheid wat groter zullen zijn dan in deze bijdrage vermeld; de bij de significantietoetsen behorende probabilities dienen derhalve als ondergrenzen te worden beschouwd. De analyses zijn steeds herhaald voor de beide gemeenten afzonderlijk, ten einde er zeker van te zijn dat ook voor beide afzonderlijke gemeenten dezelfde relaties gelden (hetgeen allesbehalve vanzelfsprekend is, zie

Przeworski en Teune 1970). In alle gevallen leidde dit tot bevredigende resultaten, waardoor de kans op poolings-artefacten vrijwel kan worden uitgesloten.

7. Voor de eerste groep dienden de bellijsten van de canvass als steekproefkader; voor de andere groep is gebruik gemaakt van de CD-foon van PTT-telecom. Deze compact disk bevat alle niet-zakelijke telefoonnummers van Nederland.

8. Er is overigens wel sprake van een duidelijke ondervertegenwoordiging van niet-stemmers: het aangetroffen percentage niet-stemmers moet ruwweg verdubbeld worden om uit te komen op het werkelijk percentage niet-stemmers. Een ondervertegenwoordiging van een dergelijke omvang is zeker niet ongevoel in het kiezersonderzoek. Ook in recente Nationale Kiezersonderzoeken treffen we een dergelijke verhouding aan. De oorzaken van deze ondervertegenwoordiging zijn velerlei (geringere participatie aan verkiezingsenquêtes, geen vaste woon- of verblijfplaats, sociale wenselijkheid, etc.; zie onder anderen Van der Eijk en Irwin 1988; Anker 1995; Smeets 1995). Er is eveneens sprake van een kleine oververtegenwoordiging van PvdA-stemmers. De in de tabel gepresenteerde gegevens zijn gewogen op basis van de totale uitslag van de kiesdistricten die volledig of gedeeltelijk deel uitmaakten van het canvass-gebied. De in deze bijdrage gepresenteerde onderzoeksconclusies blijven hetzelfde wanneer de analyses worden uitgevoerd op ongewogen gegevens.

9. De meeste van deze variabelen zijn gemeten met behulp van de vraagstellingen uit het Nationaal Kiezersonderzoek (zie bijvoorbeeld Anker en Oppenhuis 1995). In voorkomende gevallen zijn deze vraagstellingen licht aangepast opdat zij via de telefoon gesteld konden worden. Kopieën van de (elektronische) vragenlijsten zijn verkrijgbaar bij de auteur. Zie Anker (1996) voor een gedetailleerd overzicht van de gebruikte operationalisaties en coderingen.

10. Bij dit alles moet worden opgemerkt dat spill-over effecten zich ook kunnen voordoen *zonder* dat er sprake is van een fysieke link tussen degenen die door de telecanvass benaderd zijn en de overige kiesgerechtigde burgers in een gebied. Een dergelijk 'indirect' spill-over effect doet zich voor wanneer burgers onder invloed van canvass-activiteiten gestimuleerd worden om allerlei politieke activiteiten te ontplooiën, het politieke systeem daardoor aan levendigheid wint, en als gevolg daarvan niet-benaderden gestimuleerd worden om ook politiek te gaan participeren. In het restant van deze bijdrage zal blijken dat telecanvass-activiteiten inderdaad de politieke betrokkenheid van burgers kunnen vergroten. Niettemin lijkt er vooralsnog weinig aanleiding om te denken dat er sprake is geweest van omvangrijke indirecte spill-over effecten.

11. Omdat de gemeente steeds als vergelijkingsbasis is genomen is deze conclusie alleen geldig als de canvass betrekking zou hebben op verkiezingen voor de gemeenteraad. Bij verkiezingen voor de Provinciale Staten dient niet de gemeente, maar de provincie als vergelijkingsbasis te worden genomen. De daartoe benodigde gegevens zijn echter niet voorhanden. Aangezien bij eerdere Statenverkiezingen het stemmenpercentage voor de PvdA in de beide gemeenten steeds hoger lag dan in de bijbehorende provincies, mag redelijkerwijze worden aangenomen dat de conclusie dat de PvdA de beoogde doelgroep heeft weten te bereiken ook geldig is voor de verkiezingen voor de Provinciale Staten.

12. Zie Anker (1996) voor een volledig overzicht van de statistische details van deze analyses. In plaats van regressie-analyse wordt bij de beantwoording van dit soort vraagstukken ook vaak gebruik gemaakt van variantie-analyse. Daarbij worden de 'onafhankelijke' variabelen als aparte covariaten in het model opgenomen (zie Cook en Campbell 1979). Het is goed om op te merken dat een dergelijke procedure (met gelijktijdige schatting van de parameters) mathematisch equivalent is aan regressie-analyse met opname van

de experimentele variabele als additionele onafhankelijke (dummy)variabele(n). Doordat bij de laatste werkwijze vrij gemakkelijk geswitcht kan worden tussen lineaire en logistische regressie-modellen, is aan de laatste methode de voorkeur gegeven. In dit verband is het tevens van belang om op te merken dat de overgang van een bivariate analyse naar een multivariate analyse beschouwd kan worden als de overgang van een experimenteel design zonder voormeting (door Cook en Campbell resoluut van de hand gewezen) naar een design waarbij gebruik wordt gemaakt van achteraf geschatte (quasi)voormeting (door Cook en Campbell aanbevolen).

13. De selectie van de controle-variabelen voor opkomst is gebaseerd op het werk van Caldeira, Clausen, en Patterson (1990); voor 'stemmen op de PvdA' op dat van Tillie (1995), Oppenhuis (1995), en Van der Eijk en Franklin (1996); en voor politieke betrokkenheid en 'actief worden voor de PvdA' op dat van Nie en Verba (1975), Barnes en Kaase (1979), en Jennings en Van Deth (1990).

14. Zo zou men met enige reden kunnen beargumenteren dat de sterkte van de partijbinding beïnvloed kan worden door het bij de Provinciale-Statenvierkiezingen vertoonde stemgedrag, dat sommige items van de politiek zelfvertrouwenschaal (bijvoorbeeld: 'Kamerleden bekommeren zich niet om de mening van mensen zoals ik') positief beïnvloed worden door blootstelling aan de telecanvass, enzovoort.

15. De gebruikte modellen bevatten geen (expliciete) interactietermen. Met behulp van het segmentatieprogramma CHAID (Kass 1980; Magidson 1989; Anker 1992) is nagegaan of er misschien toch empirische grond was om speciale aandacht te schenken aan het eventuele bestaan van dergelijke interactietermen. Dit bleek niet het geval.

16. Het betreft hier het vervangen van de blootstellings-variabele door de intensiteit, de waardering en/of de subjectieve inschatting van het effect van de telecanvass; inperking van het model door alle politieke variabelen die mogelijk vertekend zijn door verkiezingspecifieke factoren uit het model weg te laten; vervanging van logistische regressie door het meer gangbare lineaire regressie-model (OLS); alsmede de controle voor mogelijke interactie-effecten door middel van CHAID.

17. Deze conclusie verandert niet wanneer de effecten van opkomst en partijkruis gezamenlijk geanalyseerd worden. Dit is gedaan door een vergelijkbare analyse uit te voeren als gerapporteerd in tabel 1 voor alle 614 respondenten, en niet alleen diegenen die hebben gestemd.

18. Verdere analyses maken duidelijk dat deze conclusie niet verandert als men de canvass-variabele vervangt, of aanvult met het aantal contacten en de waardering voor de telecanvass. De conclusie blijft evenzeer staan als men het model inperkt door alle politieke variabelen uit het model weg te laten. Ook voor deze analyse geldt dat de controle voor mogelijke interactie-effecten door middel van CHAID geen aanleiding gaf om specifieke interactie-terminen in het model op te nemen. Tevens is nagegaan of de operationalisatie van politieke betrokkenheid niet aangepast moest worden door het item over praten met anderen over politiek te laten vallen. De reden hiervoor is dat 'praten met anderen over politiek' en het benaderd zijn door de canvass als tautologisch kan worden opgevat. De herziene analyses leidden echter in het geheel niet tot andere resultaten dan die gerapporteerd in de hoofdttekst.

19. Van de 614 ondervraagde respondenten bleken er acht reeds op enigerlei wijze actief te zijn voor een politieke partij. Zij zijn uit de analyse weggelaten.

20. Verdere analyses maken duidelijk dat deze conclusie niet verandert als men de canvass-variabele vervangt, of aanvult met het aantal contacten en de waardering voor de telecanvass. De conclusie blijft evenzeer staan als men het model inperkt door alle politieke

variabelen uit het model weg te laten. De conclusies veranderen evenmin wanneer men in plaats van logistische regressie gebruik maakt van een 'gewoon' lineair regressie-model (OLS). Controle voor mogelijke interactie-effecten door middel van CHAID gaf geen aanleiding om specifieke interactie-terminen in het model op te nemen.

Literatuur

- Andeweg, R.B., K.L.L.M. Dittrich & M.P.H. van Haeften, (1975). 'Aan de Deur geen Politiek? Een Verkennend Onderzoek naar de Effecten van een Huisbezoek-Campagne en de Houdingen Daartegenover'. *Acta Politica* 10, 239-54.
- Anker, H. (1992). *Normal Vote Analysis*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Anker, H. (1995). 'Enkele Technische Achtergronden van het NKO 1994'. In: J. van Holsteyn en B. Niemöller (Red.), *De Nederlandse Kiezer 1994*. Leiden: DSWO Press.
- Anker, H. (1996). *Heeft Telecanvassen zin?* Paper gepresenteerd op Politicologenetmaal te Doorn, 6 en 7 juni. [tevens verschenen in de *Nijmegen Political Science Reports* #38, Nijmegen: Vakgroep Politicologie].
- Anker, H. & E.V. Oppenhuis, (1995). *Dutch Parliamentary Election Study 1994*. Codebook. Amsterdam: Steinmetz/SWIDOC.
- Barnes, S.H. & M. Kaase, (1979). *Political Action: Mass Participation in Five Western Democracies*. Beverly Hills: Sage.
- Bartell, T. & S. Souxsein, (1973). 'The Chelsea Project: Candidate Preference, Issue Preference and Turnout Effects of Student Canvassing'. *Public Opinion Quarterly* 37, 268-75.
- Blydenburgh, J.C. (1971). 'A Controlled Experiment to Measure the Effects of Personal Contact Campaigning'. *Midwest Journal of Political Science* 15, 365-81.
- Bochel, J.M. & D.T. Denver (1971). 'Canvassing, Turnout, and Party Support: An Experiment'. *British Journal of Political Science* 1, 257-70.
- Bochel, J.M. & D.T. Denver (1972). 'The Impact of the Campaign on the Results of Local Government Elections'. *British Journal of Political Science* 2, 239-44.
- Caldeira, G.A., A.R. Clausen & S.C. Patterson, (1990). 'Partisan Mobilization and Electoral Participation'. *Electoral Studies* 9, 191-204.
- Caldeira, G.A., S.C. Patterson & G.A. Markko, (1985). 'The Mobilization of Voters in Congressional Elections'. *Journal of Politics* 47, 490-507.
- Cook, T.D. & D.T. Campbell, (1979). *Quasi-Experimentation. Design and Analysis Issues for Field Settings*. Boston: Houghton Mifflin.
- Crotty, W.J. (1971). 'Party Effort and Its Impact on the Vote'. *American Political Science Review* 65, 439-50.
- Cutright, Ph. (1963). 'Measuring the Impact of Local Party Activity on the General Election Vote'. *Public Opinion Quarterly* 27, 372-86.
- Cutright, Ph. & P.H. Rossi (1958). 'Grass Roots Politicians and the Vote'. *American Sociological Review* 23, 171-79.
- Eijk, C. van der & M.N. Franklin, (1996). *Choosing Europe? The European Electorate and National Politics in the Face of Union*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Eijk, C. van der & B. Niemöller, (1983). *Electoral Change in The Netherlands: Empirical Results and Methods of Measurement*. Amsterdam: CT-Press.
- Eldersveld, S.J. (1956). 'Experimental Propaganda Techniques and Voting Behavior'. *American Political Science Review* 50, 154-65.

- Eldersveld, S.J. & R.W. Dodge (1954). 'Personal Contact or Mail Propaganda? An Experiment in Voting Turnout and Attitude Change'. In: D. Katz, D. Cartwright, S. Eldersveld & A. McClung (Red.), *Public Opinion and Propaganda*. New York.
- Grey, L. (1994). *How to Win a Local Election. A Complete Step-by-Step Guide*. New York: Evans.
- Herrnson, P.S. (1995a). 'Field Work, Political Parties, and Volunteerism'. In: J.A. Thurber & C. Nelson (Red.), *Campaigns and Elections American Style*. Boulder: Westview Press, 152-60.
- Herrnson, P.S. (1995b). *Congressional Elections. Campaigning at Home and in Washington*. Washington D.C.: CQ Press.
- Huckfeldt, R. & J. Sprague, (1992). 'Political Parties and Electoral Mobilization: Political Structure, Social Structure, and the Party Canvass'. *American Political Science Review* 86, 70-86.
- Jacobs, L.R. & R.Y. Shapiro, (1995). 'The Rise of Presidential Polling'. *Public Opinion Quarterly* 59, 163-95.
- Jennings, M.K. & J.W. van Deth (1990). *Continuities in Political Action. A Longitudinal Study of Political Orientations in Three Western Democracies*. Berlin en New York: Walter de Gruyter.
- Kass, G.V. (1980). 'An Exploratory Technique for Investigating Large Quantities of Categorical Data'. *Applied Statistics* 29, 119-27.
- Katz, R.S. & P. Mair. 1995. 'Changing Models of Party Organization and Party Democracy'. *Party Politics* 1, 5-28.
- Katz, D. & S. Eldersveld, (1961). 'The Impact of Local Party Activities upon the Electorate'. *Public Opinion Quarterly* 25, 1-24.
- Kramer, G.H. (1970). 'The Effects of Precinct-Level Canvassing on Voter Behavior'. *Public Opinion Quarterly* 34, 560-72.
- Krassa, M.A. (1988). 'Context and the Canvass: the Mechanisms of Interactions'. *Political Behavior* 10, 233-46.
- Lupfer, M. & D.E. Price (1972). 'On the Merits of Face-to-Face Campaigning'. *Social Science Quarterly* 53, 534-43.
- Maddala, G.S. (1983). *Limited-dependent and Qualitative Variables in Econometrics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Magidson, J. (1989). *SPSS/PC+ CHAID*.
- Mokken, R.J.M. (1971). *A Theory and Procedure of Scale Analysis - with Applications in Political Research*. The Hague: Mouton.
- National Womens Political Caucus (1993). *Campaigning to Win. A Workbook for Women in Politics*. Washington.
- Nie, N.H. & S. Verba, (1975). 'Political Participation'. In: F.I. Greenstein & N.W. Polsby. *Handbook of Political Science vol. 4*, Reading, MA: Addison-Wesley.
- Oppenhuis, E.V. (1995). *Voting in the European Union*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Patterson, S. & G.A. Caldeira (1983). 'Getting Out the Vote: Participation in Gubernatorial Elections'. *American Political Science Review* 77, 675-89.
- Pimlott, B. (1972). 'Does Local Party Organization Matter?'. *British Journal of Political Science* 2, 381-83.
- Pimlott, B. (1973). 'Local Party Organization, Turnout, and Marginality'. *British Journal of Political Science* 3, 252-55.
- Przeworski, A. & H. Teune (1970). *The Logic of Comparative Social Inquiry*. New York: Wiley.

- Smeets, I. (1995). 'Facing Another Gap: An Exploration of the Discrepancies Between Voting Turnout in Survey Research and Official Statistics'. *Acta Politica* 30, 307-34.
- Robinson, W. (1995). 'Organizing the Field'. In: J.A. Thurber & C. Nelson (Red.), *Campaigns and Elections American Style*. Boulder: Westview Press, 138-51.
- Thevissen, F. (1994). *Politieke Marketing en Communicatie. Politieke Marketingsstrategieën en de Impact van Electorale Campagnes op het Kiesgedrag*. Brussel: VUB Press.
- Tillie, J.N. (1995). *Party Utility and Voting Behavior*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Wolfinger, R.E. (1963). 'The Influence of Precinct Work on Voting Behavior'. *Public Opinion Quarterly* 27, 387-98.